

WEL EN WEE VAN “PIETJE BLUUT”, DE “GEKETENDE PROMETHEUS” VAN LODEWIJK VAN BIESBROECK

Beeldhouwer Lodewijk Pieter Van Biesbroeck werd te Gent geboren op 17 februari 1839, als oudste uit een gezin met negen kinderen. Zijn vader Jacob Jozef (Gent, 1808-1875) was een van de weinige Gentse ciseleurs; zijn moeder Julia Stéphanie Iastas (Doornik, 1811-Gent, 1865) was naaister en huishoudster. Zijn broer Julius Evarist, de latere Jules Sr. (Gent, 1848-Bordighera, It., 1920), verwierf naam als schilder en was een uitstekende academieleraar.

De familie woonde bij de geboorte van Lodewijk in het Nagelstraatje, de huidige Baaisteeg. In 1851 verhuisde ze naar het nummer 10 in de thans verdwenen Sleutelstraat bij de Brabantdam. Lodewijk genoot waarschijnlijk lager onderwijs in de naast de deur gelegen kosteloze Stadschool nr. 3 van de Abeelstraat, waar nadien ook zijn jongere broer Julius zou gaan. Negen jaar later vestigde de familie zich in de Savaanstraat 34, waar ze een kruidenierswinkeltje opende.

Op 9 oktober 1852 liet Lodewijk zich in de Gentse Academie inschrijven. Hij zou er van zijn dertiende tot zesentwintigste ononderbroken “*vlijtig en zich goed gedragend*” blijven. Hij behaalde eerste prijzen in de afdeling sculptuur bij Pieter Devigne-Quyo en eindigde met een jaar tekenen naar levend model bij Theodoor Canneel. Intussen volgde hij anatomie bij Edouard Meulewaeter, perspectief bij Adolphe Sunaert en kunstgeschiedenis bij Wouters.

Aan de Prijs van Rome nam hij in 1864 deel, kwam door de schiftingen, maar viel in de eindwedstrijd onder zes kandidaten buiten de prijzen. Studiebeurzen lieten hem toe Parijs (1866) te bezoeken, Rome en Firenze (1869-1870) en tweemaal München, Nürnberg en Berlijn (1869-1870 en 1873).

Zijn eerste tentoonstelling was de 26ste Triennale te Gent in het “*Universiteitspaleis*”. Van 1865 tot 1902 nam hij zonder onderbreking deel aan deze Gentse salons. Hij participeerde tevens regelmatig aan de Kersttentoonstellingen van het “*Kunstgenootschap*”, dat op 4 mei 1879 met de “*Société littéraire de Gand*” versmolt tot de “*Cercle artistique et littéraire de Gand*” en hield er met Alfons Cogen, Désiré De Keghel en Louis Tytgadt in 1896 een afzonderlijke expositie.

Natuurlijk was hij in 1899 ook vertegenwoordigd op de Provinciale Tentoonstelling van Oost-Vlaanderen te Gent. Minder nam hij deel aan tentoonstellingen te Antwerpen en Brussel.

Op 21 oktober 1870 huwde hij Pharaïldis Colpaert (Gent, 1840-Williams Bay, V.S., 1920). Ze woonden eerst een jaar in de Willem Tellstraat 7,

Foto 1. Lodewijk Van Biesbroeck. Potloodschets gemaakt door Armand Heins in februari 1881 in de Cercle Artistique et Littéraire. Gepubliceerd in "Gand Artistique", jg. 1, 1 mei 1922, nr. 5.

daarna op de Slachthuisboulevard 9, om tussen 1874-1883 in de Kleine Bellevuestraat 41, de huidige Roze-marijnstraat, te verblijven en zich uiteindelijk in de Egmontstraat te vestigen, eerst op 13, later 17.

Op nieuwjaarsdag 1872 werd hij ad interimleraar in de Nijverheids-school, waar hij de zondag- en woensdagvoormiddag theorie en geschiedenis van de versieringskunst gaf. Deze cursus werd definitief op 16 mei 1873. Op 7 oktober 1875 volgde hij Pieter Devigne-Quyo op voor beeldhouwen in de Academie. Vanaf 1882 kwam daar de cursus "Typen en Costumen" bij.

In 1876 was hij één van de kunstenaars, die meewerkten aan de Pacificatiestoet.

Door K.B. van 4 mei 1881 werd hij Ridder in de Leopoldsorde. Op 14 mei 1884 werd hij corresponderend

lid van de Koninklijke Commissie van Monumenten.

Van 1887 tot 1910 was hij lid van de Commissie voor Monumenten en Stadsgezichten van de stad Gent. Als lid van de Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde van dezelfde stad werkte hij mee aan de "*Inventaire Archéologique*".

Van zijn vijf kinderen kregen twee meisjes een schilder- en sierkunstopleiding in het Bisschoffsheiminstituut te Brussel bij o.a. Adolphe Crespin, nl. Margareta Mathilde (Gent, 1875-Williams Bay, V.S., 1966) en Julia Eugenia (Gent, 1884-1908). Zijn zoon Joris Achilles (= George) (Gent, 1880-Tucson, V.S. 1974), de latere "*Mister van B*" werd wereldberoemd als astronoom. Eerst werkte hij in Yerkes, nadien in Tucson. Lodewijk sleet zijn laatste levensjaren in zijn buurt op de Hamoiriaan te Ukkel bij het sterrekundig observatorium. Hij overleed er in 1919, maar werd op 15 maart op het erepark van de Westerbegraafplaats te Gent bijgezet in de grafkelder, naast zijn dochter Julia, die na een slepende ziekte op 28 maart 1908 overleed en voor wiens graf hij een medaillon vervaardigd had.

Lodewijk Van Biesbroeck, eens door "*Vooruit*" (Jules De Bleye?) - krant die zijn broer Julius op de handen droeg - "*de kampioen cumulard voor subsidies en commandes*" genoemd, is vandaag in het Gentse stadsbeeld nog steeds vertegenwoordigd. In het Zuidpark klimt "*Excelsior*"; sommi-

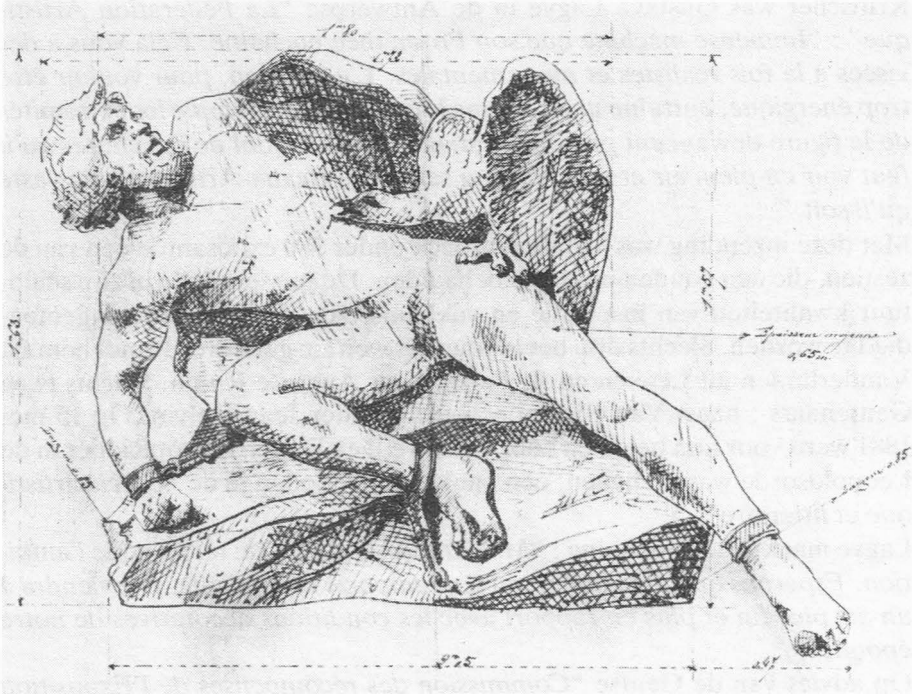

Foto 2. Cyanotypie of blauwdruk, in negatief beeld, van de "Geketende Prometheus". (Copyright S.A.G.).

ge nissen van het stadhuis dragen beelden van zijn hand en de reliëfs op de gevel van het François Laurentinstituut in de Onderstraat werden door hem gemaakt. Meer dan een halve eeuw werd zijn "Prometheus" door de gier gepijnigd in het Citadelpark.

Aansluitend bij een bondig artikel van Suzanne Van Wesemael-Janssens, in 1977 in dit tijdschrift verschenen, wil ik de geschiedenis van dit laatste beeld uitdiepen.

Op het 31ste Gentse Salon, dat van 15 augustus tot 2 november 1880 in het Casino, lokaal van de "Société royale d'Agriculture et de Botanique" gehouden werd, stelde Lodewijk Van Biesbroeck, naast een marmeren buste van de directeur van de Nijverheidsschool Th. Bureau, een plaasteren monument tentoon, ongeveer 2,60m breed, 1,65m hoog en 0,65m diep, dat hij de namen "Geboeide Prometheus" of "Prométhée Enchainé" meegaf.

"De geboeide Prometheus is een reusachtig beeld," schreef P.G. in de "Gazette van Gent", "dat indruk maakt door houding en uitdrukking. Hoe kloek gespierd is die reus, welke daar aan banden ligt, en te vergeefs zijne krachten aanwendt, om zich lostewringen! Hoe spreekt de smart uit zijne trekken!"

Kritischer was Gustave Lagye in de Antwerpse *“La Fédération Artistique”* : *“Immense machine que son Prométhée enchaîné. Cela vous a des visées à la fois réalistes et monumentales. L’exécution, pour vouloir être trop énergique, entraîne une certaine lourdeur. Par exemple les extrémités de la figure deviennent presque bestiales. Mais ce sont de ces choses qu’il faut voir en plein air et non dans un salon des Beaux-Arts, quelque vaste qu’il soit.”*

Met deze inzending was Van Biesbroeck onder 980 exposanten één van de zestien, die een gouden medaille behaalden. De jury erkende in zijn sculptuur kwaliteiten van inspiratie en vakmanschap, die dienden aangemoedigd te worden. Slechts drie beeldhouwers werden gelauwerd : met hem G. Vanderlinden uit Leuven en de Parijzenaar Auguste Rodin. Slechts twee Gentenaars : naast Van Biesbroeck, de schilder Jean Delvin. Op 15 mei 1881 werd voor hun beide en voor Gustave Den Duyts, die tot Ridder in de Leopoldsorde was verheven, een banket aangeboden in de *“Cercle artistique et littéraire”*.

Lagye maakte de bedenking : *“M. Van Biesbroeck a du talent et de l’ambition. Espérons que maintenant qu’il a remporté sa médaille, il reviendra à un art plus fin et plus en rapport avec les conditions décoratives de notre époque”*.

Op advies van de Gentse *“Commission des récompenses de l’Exposition des Beaux-Arts”* stelde het Departement van Binnenlandse Zaken op 31 januari 1881 aan schepenen Heremans van Openbaar Onderwijs voor het beeld in brons te gieten en de helft van de kosten, die op 14.000 Fr. werden geraamd, te dragen. De stad ging hier niet op in, wegens haar slechte economische toestand.

Wie precies die 14.000 Fr. naar voor had geschoven is moeilijk te achterhalen. Feit is dat de *“Compagnie des Bronzes”* op 8 mei 1886 protesteerde tegen een uitspraak van burgemeester en volksvertegenwoordiger Lippens, die in de Kamer gezegd had, dat deze maatschappij die som voor het werk had gevraagd. De Compagnie verwees naar haar brief van 4 oktober 1880 aan de kunstenaar, waarin ze slechts 6.500 Fr. had voorgesteld en eiste een rechtzetting door Lippens in de Kamer!

Van een verduurzaming van het plaaster, dat ook te Brussel op de *“Exposition Générale des Beaux-Arts”* in 1881 tentoongesteld werd, kwam voorlopig niets terecht.

In 1886 bood Van Biesbroeck zijn beeld schriftelijk aan de stad aan. Hij wou het uit dankbaarheid schenken voor de degelijke opvoeding, die hij genoten had in de Gentse stadsscholen en aan de academie. Graag zag hij het in het vlakbij zijn woning gelegen populaire Citadelpark op de artificiële rotsen van de Zwitserse vallei *“en harmonie complète avec la nature du sujet, à tel point qu’on pourrait croire que la disposition de cette partie du jardin eut été faite par vue du placement de cette oeuvre”*. Hij dacht het

Foto 3. Schets van de Zwitserse Vallei in het Citadelpark, waarschijnlijk door Lode-
wijk Van Biesbroeck bij zijn brief van 10 februari 1886 gevoegd, waarin hij zijn
beeld aan de stad aanbood. (Copyright S.A.G.)

plaaster zó te behandelen, dat het zeer lang kon bewaard blijven.

In de gemeenteraad van 15 februari kondigde de burgemeester de schen-
king aan en wou tevens een onderzoek om het beeld in metaal te realiseren.
Het plaaster werd enkele tijd in het park op de door de kunstenaar voorge-
stelde plaats geëxposeerd.

De koper- en bronggieter Karel Steyaert, uit de Begijnhoflaan 54, stelde na
contact met Van Biesbroeck voor, Prometheus, gier en rots in brons te gie-
ten voor 6.000 Fr.; of de rots in steen of cement te laten en de rest voor
5.000 Fr. te realiseren. De pers gaf hem ruggesteun. De "Gazette van
Gent" schreef in haar editie van 22-23 maart : *"In eene zitting des gemeen-
teraa ds werd besloten dit kunstgewrocht dat in pleister is, in eene meer
duurzame stof over te brengen. Welke zal die stof zijn? Wij weten het niet.
Wenschelijk ware dat het beeld in brons gegoten werd. Het schoon werk
van den heer L. Van Biesbroeck is ten volle het brons waard. Maar als het
beeld in brons wordt gegoten, moet het werk wederom uit onze stad gaan?
Volstrekt niet. Wij bezitten te Gent eenen kunstbronggieter, die in staat is*

het te doen. Wij hebben genoemd den heer K. Steyaert, Begijnhofboulevard, die groote pogingen aan wendt om de nijverheid der kunstbronsgieterij in onze stad te vestigen. Zijne pogingen verdienen alle aanmoediging.” Ook bij andere firma’s werd prijs gevraagd. Zo aan de “*Société Anonyme des Hauts Fourneaux et Fonderies du Val d’Osne*” te Parijs. Deze vroegere firma J.P.V. André et J.J. Ducel et Fils ging er prat op de stichter te zijn van de kunstgieterij in Frankrijk. Een bronsgetinte gietijzeren uitvoering kwam op 4 à 5.000 Fr; een kopergetinte op het dubbele. Het plaaster moest geleverd worden te Curel (Haute-Marne), waar de fabriek gevestigd was, en de verpakking plus retourzending vanuit Parijs kwamen ten laste van de opdrachtgever.

De Luikse firma J.G. Réquilé et Fils, Fonderie d’Ornement, vroeg mondeling 4.000 Fr. voor beeld en rots, maar verlaagde nadien schriftelijk de prijs tot 3.600 Fr. Daar waar Steyaert zich vijf maanden vroeg voor het werk, hielden zij het bij vier. Maar ze vroegen de toelating het plaaster in stukken te zagen voor het mouleren. Achteraf zou alles in de oorspronkelijke staat hersteld worden.

De hogergenoemde “*Compagnie des Bronzes*” bood aan het werk te doen voor 6.000 Fr. i.p.v. de in 1881 voorgestelde 6.500 Fr., daar de koperprijs intussen gedaald was.

Het stadsbestuur van zijn kant probeerde een financiële tegemoetkoming van 50% los te krijgen van het Ministerie van Landbouw, waaronder Schone Kunsten toen resorteerde.

Bij Van Biesbroeck groeide echter langzamerhand de idee het beeld in steen te laten kappen, om meer contrast te krijgen met het groen van het park.

Gewone witte Tercetsteen, zoals door De Kesel voor de Vismarkt gebruikt, zou 3.000 Fr. kosten. Euvillesteen, zoals voor de universiteitsgebouwen in de Plateaustraat, kwam op 4.000 Fr. en leende zich minder voor sculptuur. Echaillonsteen, met de kwaliteit en het uitzicht van marmer, kwam op 5.000 Fr. Carraramarmer tenslotte, zoals de “*Compagnie générale des carrières de Bruxelles*” hem geleverd had voor “*Mercator*” op de Kleine Zavel te Brussel kwam op 6 à 7.000 Fr.

Voor de artificiële rots waarop Prometheus rustte, kwam daar telkens 2.000 Fr. bij.

Als kapper voor het werk dacht Van Biesbroeck aan zijn oud medestudent bij Devigne-Quyo, Leopold De Maere, of aan één van zijn betere leerlingen : Leopold Mast, Domien Van den Bossche (voor wie hij in 1880 nog een aanbevelingsbrief voor het Gentse Salon had geschreven) of Hippolyte Leroy.

Steyaert, die de wind voelde keren, schreef een verontruste brief. Daar schepen Dauge hem voorgehouden had, dat hij de bestelling zo goed als zeker zou krijgen, had hij zijn atelier voor het werk speciaal ingericht.

Thans dreigden de uitgaven, voor de daarenboven hinderlijke inrichting, voor niets te zijn geweest. Het geklaag over de economische crisis kwam eveneens aan bod.

Het College antwoordde droogjes, dat ze alleen informatie had gevraagd en geenszins een bestelling gepasseerd. Toch waren sommigen gewonnen voor een bronzen uitvoering. Iemand uit het comité wees er op dat het Simon Stevinbeeld te Brugge eertijds door een Gentenaar, nl. Trossaert uit de Volderstraat, was gegoten en dat na het verdwijnen van deze kunstnijverheid in de Arteveldestede de pogingen van Steyaert, om deze bedrijvigheid nieuw leven in te blazen, dienden aangemoedigd.

Steyaert zou later op het jaar de leeuw van de Antwerpse beeldhouwer Joris voor het graf van Hendrik Conscience gieten en achteraf het zingende, musicerende negertje Sakala van het monument ter herinnering aan de gebroeders Van de Velde - beeldje van Louis Jean Mast, onthuld op 22 juli 1888 - uitvoeren.

Uit esthetische overwegingen werd uiteindelijk toch steen verkozen : wit zou zich scherper aftekenen tegen de groene achtergrond.

De minister was akkoord voor een realisatie in Echaillon, op uitdrukkelijke voorwaarde dat het beeld uit één blok zou gekapt worden, terwille van de verwerking. De Staat zou voor 3.500 Fr. tussenkomen.

Van Biesbroeck bleef echter twijfelen tussen Echaillon en Carrara. Adolphe Pauli hierover om raad gevraagd, gaf de voorkeur aan marmer, daar Echaillon homogeniteit miste en de afwisseling van zachte en harde delen in de wintermaanden een vlugge afschilfering zou meebrengen. Het gevaar van mosvorming op marmer wuifde hij weg.

Van Biesbroeck volgde Pauli's raad; het College volgde Van Biesbroeck. De minister volgde uiteindelijk het College en gaf zijn zegen voor een totaal van 8.500 Fr., waarvan de Staat de helft zou dragen.

Bleef nog de rots waarop Prometheus lag en het voetstuk om het geheel te dragen. Voor dit laatste dacht men aan een metselconstructie bekleed met hardsteen.

Voor de realisatie van de rots had de stad een drietal bedrijven in het hoofd : Gautron, gevestigd in de Leuvense straat 98 te Brussel, die de grot en waterval in 't Citadelpark op zijn actief had; de kunststeenfabrikant Lau en Droesbeke op de Lousbergboulevard 11 en de cementfabrikant T. Picha en Broer in de Ham. Uiteindelijk viel de keuze op de Brusselaar, die pas na een rappel, offereerde het werk te doen voor 450 Fr.

Daar kwamen dan nog kleinere uitgaven bij. Zo 150 Fr. voor het voetstuk in gemetste baksteen, zonder blauwsteenbezetting; 200 Fr. voor het in orde brengen van de omgeving en de aanplantingen en 150 Fr. voor de plaatsing van het beeld.

Halverwege september 1886 was Van Biesbroeck quasi zeker dat het beeld marmer zou worden. Het moeilijke, tijdrovende zoeken naar een gepast blok kon beginnen.

Nadat de gemengde commissies van Schone Kunsten en van Financiën tot de uitvoering hadden besloten, werden de kredieten in de gemeenteraadszitting van 7 december gestemd.

Voor 3.000 Fr. werd het blok aangekocht. Het kwam op 15 mei 1887 in het Rabotstation aan en werd twee dagen later naar het atelier van De Maere in de Van Akenstraat 2, naast de Begijnhofkerk vervoerd. De Maere verbond er zich toe als “*praticien*” het werk uit te voeren voor 5.000 Fr. tegen ten laatste april 1889.

Het vervoer van dit blok verliep niet rimpelloos. Van Biesbroeck deed het relaas in een brief gedateerd 18 mei 1887 : *“C’est un bloc magnifique, la statue est entièrement dégrossie, malgré cela le bloc a encore un poids de 8.000 kilos. Ce n’est pas sans peine que nous l’avons installé et au déchargement il y a une rupture de chaîne de grue à la gare du rabot (grue qui laisse bien à désirer) qui a occasionné une chute formidable du bloc, d’une hauteur de plus de trois mètres qui aurait pu causer de grands malheurs, mais qui heureusement n’a fait d’autres dégâts que le défoncement partiel du wagon et le bris du timon du chariot. Le bloc est sorti sans encombre de ce choc terrible.”*

Het werk kon uiteindelijk aanvangen. Maar halverwege juli 1887 : een gealarmeerd schepencollege! Ter ore was gekomen dat De Maere zinnens was een vleugel van de gier afzonderlijk te kappen en achteraf aan het beeld te lassen, ondanks de uitdrukkelijke eis van Ministerie en College, dat alles uit één blok diende te komen. Volgens hem was anders handelen onmogelijk.

Theodoor Canneel, directeur van de Academie, werd om advies gevraagd. Hij bekleemde dat deze werkwijze gebruikelijk was. De eis letterlijk volgen zou omzeggens onmogelijk of alleszins toch zeer moeilijk zijn en zeer kostelijk. Het marmeren beeld van De Vigne in het Museum had eveneens een deel dat achteraf aangelast werd, nl. de rechterarm. Voor dit beeld had men geen bezwaar gemaakt en hij raadde aan, niet aan te dringen op een strikt volgen van de eis.

Nauwelijks drie maanden later informeerde het College wanneer het beeld voltooid zou zijn. Men wenste het geplaatst te zien voor de gemeentefeesten van juli 1888. Van Biesbroeck kon echter moeilijk een datum voorstellen en wees erop dat De Maere zich een termijn van 15 à 16 maanden had gevraagd. Het College bleef ongeduldig en deinsde er niet voor terug te beschuldigen : *“Il nous a été affirmé que Mr. De Maere a entrepris l’exécution... à un pris très bas, comptant ne pas y travailler d’une manière active afin de pouvoir s’occuper de préférence de certaines autres travaux.”*

Maar Van Biesbroeck sprong in de bres voor zijn helper : *“Mr. De Maere a entrepris l’exécution en marbre de la statue Prométhée à un prix très bas en pleine connaissance de cause, et en vue de ne pas dépasser les frais que la ville était disposée à faire pour la reproduction en bronze. Célibataire comme il est, vivant de très peu, il en fait plutôt une question d’amour pro-*

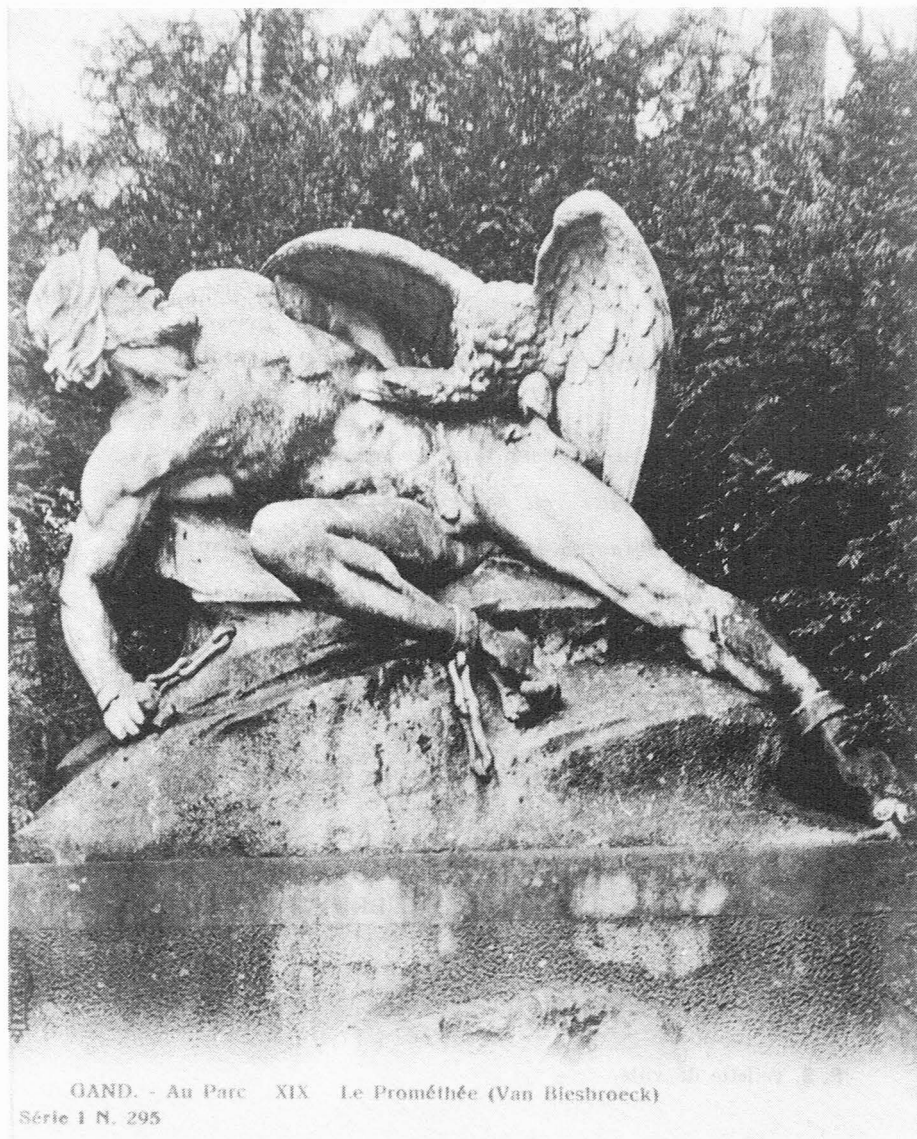

Foto 4. Prometheus, gier en rots op het voetstuk. (Copyright S.A.G.)

pre, ancien lauréat de notre académie, il tient à montrer qu'en dépit de l'infériorité où le défaut d'instruction l'a mis, il a conservé des aspirations artistiques; et certes je crois que c'est là plutôt un sentiment estimable. Mr. De Maere s'est bien engagé à n'entreprendre aucun autre travail avant l'achèvement de la statue, et je n'ai aucune raison de craindre qu'il ne remplirait pas cet engagement. Je puis affirmer par une expérience de longue date qu'il est de la plus scrupule honnêteté. Du reste il m'a chargé de vous dire, à la suite de votre lettre que je lui ai communiquée qu'il a déjà refusé

Gand, 15 juillet 1889.

MONSIEUR LE CONSEILLER,

*J'ai l'honneur de vous faire connaître que le Collège des Bourgmestre et Échevins procédera le mardi 16 juillet courant, à 4 1/2 heures précises, au Parc de la Citadelle, à l'inauguration de la Statue « **Le Prométhée enchaîné** » de Van Biesbroeck.*

Messieurs les Conseillers communaux sont priés de bien vouloir se joindre au Collège.

Agréez, Monsieur le Conseiller, les assurances de ma parfaite considération.

**Le Secrétaire communal,
DE BRUYCKER.**

P. S. Toilette de ville.

Foto 5. Uitnodiging aan de gemeenteraadsleden om de inhuldiging van het beeld bij te wonen.

certaines travaux depuis qu'il est occupé au Prométhée et qu'il consent à être frappé d'une amende pour le cas où il contreviendrait à son engagement. Il travaille activement et constamment à la statue, sans en excepter même le dimanche, et il n'y a d'autres retards à craindre que ceux qui résulteraient de cas de force majeure, de maladie par exemple. L'oeuvre avance assez bien et vous pourriez vous en convaincre par une visite à son

atelier... Il semble donc, Messieurs, que l'affirmation qui vous est parvenue, est bien légère, pour ne pas dire plus."

Na deze brief nam het College gas terug; het lag niet in zijn bedoeling de goede trouw van De Maere in twijfel te trekken.

De plaatsing van het beeld, eerst voorzien tussen 15 mei en 1 juni 1889, gebeurde uiteindelijk op 13 juni. Het voetstuk was al maanden voordien gemetseld. Na de plaatsing bracht de tuinarchitekt L. Ingelrelst uit de Guinardstraat 10 de omgeving in orde.

De "Flandre libérale" juichte de uitgaven voor het beeld toe. Dergelijke sculptuur had een uitstekende invloed op het volk. Kunstwerken vormen immers karakter en smaak. Maar men had geen loopje mogen nemen met de mythologie! Prometheus werd op de Kaukasus geketend. Waarom hem dan beneden in een vallei geplaatst, temeer dat het niet de gewoonte van roofvogels, als gieren en adelaars, is om in diepten af te dalen.

Op dinsdagnamiddag 16 juli, de laatste van de drie kermisdagen, had om halfvijf de onthulling plaats. Stadskledij; geen zitplaatsen; geen officiële genodigden. Wel twee schepenen, Bruneel en De Vigne; een paar raadsleden, Lutens en Marinx; en de kunstenaars Lodewijk Van Biesbroeck en Leopold De Maere. Octaaf Bruneel hield een korte nederlandstalige toespraak. Taluds en perken waren gevuld met toeschouwers, die vrij rondwandelden. "L'oeuvre magistrale de notre concitoyen se détache maintenant toute blanche sur son fond de verdure sombre", schreef "Journal de Gand." "Elle a provoqué toute l'après-midi des commentaires variés, indiquant généralement des études mythologiques incomplètes. Un monsieur prétend que c'est une allégorie politique à l'adresse de nos grands hommes : "Promettez... mais ne tenez pas!"

In de loop der jaren werd het beeld vereeuwigd, in close-up of van verre, op talrijke zichtkaarten. De uitgeverij Heintz-Jadoul uit Jupille gaf aan een van deze afbeeldingen het bedenkelijke onderschrift "Ulysse dévoré par un aigle"...

In de volksmond kreeg het de bijnaam "Pietje Bluut". Orale geschiedenis vertelt dat de ouders uit fatsoenlijkheidsoverwegingen de jongeren streng verboden in de duistere diepte van "Petite Suisse" af te dalen tot bij deze naakte Titan; maar dat ook jonge juffers het voetstuk dierven te beklimmen om Prometheus dààr te strelen, waar het minder welvoeglijk was.

Na twintig jaar, kort voor het dispuut over het al dan niet opofferen van de citadel, werd Prometheus een vijgeblad aangemeten! Het onderzoek door het College, wees uit dat Van Biesbroeck zelf gebruik had gemaakt van een noodzakelijke kuisbeurt, om Prometheus dit preutse kleinood te geven, waarmee een einde zou gesteld worden aan praatjes van het publiek.

"La Flandre libérale" weidde drie ironische artikels aan het gebeurde : open brieven aan Lodewijk Van Biesbroeck enerzijds van Prometheus, anderzijds van Phidias, en een epistel van Praxiteles aan Phidias.

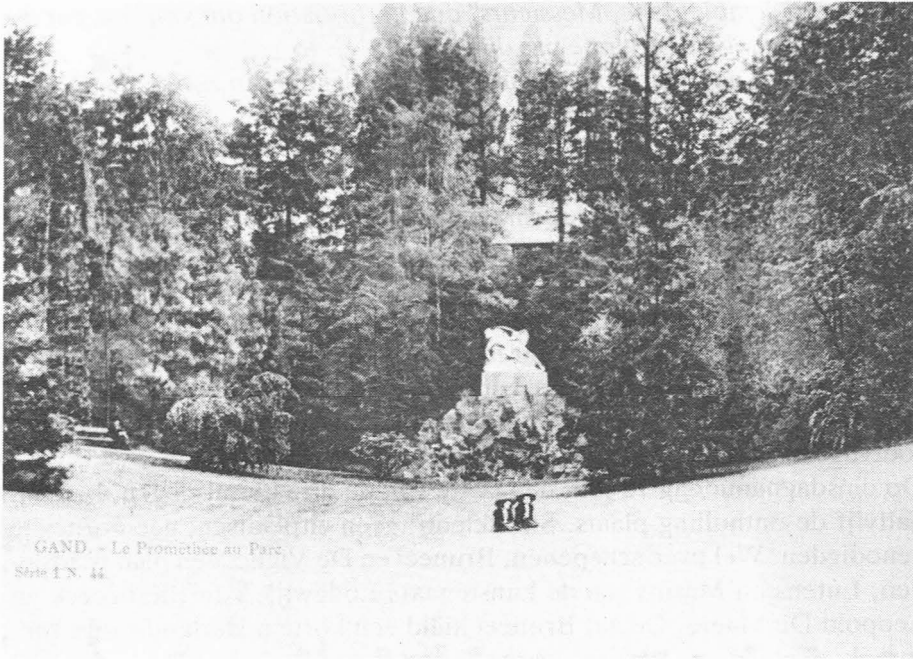

Foto 6 en 7. Zichtkaarten van het beeld en de omgeving van "De Schelp". (Verzameling André Verbeke; foto André Walgraef).

Uit de brief van Phidias : *“O, j’estime avec vous, cher disciple, qu’il faut qu’une oeuvre artistique éveille des sentiments nobles et respectueux; qu’il suffit que par certains détails elle éveille un rire indécent, même non justifié, de la masse des spectateurs, pour qu’il soit permis à l’artiste de corriger ces détails, qui n’ajoutent du reste rien à l’ensemble de l’oeuvre. C’est pourquoi, du fond des Champs-Élyséens, mon ombre bénit vos mains pieuses; elles ont travaillé à détuire un obstacle inutile qui s’opposait à la pleine compréhension de votre beau marbre par le plus grand nombre de vos concitoyens.”* Maar Prometheus wenste : *“Je vous attendrai, un matin d’été; votre ciseau brisera l’infâme ciment que voile ma nudité.”* Wanneer dit gebeurde is niet te achterhalen.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd het beeld beschadigd en verdween. Het is voorsnog onmogelijk een zuivere draad door dit verhaal te weven. Zetten we de verschillende getuigenissen en hypothesen op een rijtje.

Suzanne Van Wesemael-Janssens beweerde dat de sculptuur bij het uitbreken van de oorlog vanuit Mariakerke werd kapotgeschoten en dat op de vrijgekomen ruimte en omgeving in *“de Schelp”* een openluchttheater werd aangelegd. In het uitgebreide en sterk gedetailleerde relaas van de krijgsverrichtingen in het Citadelpark in 1940 maakt het *“Verslag van de Stad Gent”* echter geen melding van deze vernieling. Wel werd er een openluchttheater aangelegd, toendertijd het enige bestendige in ons land. Tot 1959 zouden er toneelvoorstellingen zijn gehouden. De architect was Geo Bontinck en de uitvoerende tuinarchitect H. Bourgeois. De machtiging en regeling voor de realisatie nam slechts drie weken in beslag en de uitvoering met spade en houweel duurde hoop en al vijf weken. Het theater werd ingespeeld op 1 september 1940 met Shakespeare’s *“Driekoningenavond”*, o.l.v. Herman Van Overbeke, leraar aan het Koninklijk Conservatorium, hoofdman van de rederijkerskamer *“De Fonteyne”* en drijvende kracht achter de vroegere openluchtvoorstellingen en dit theater.

Het beeld stond toen nog steeds op zijn plaats. Want op 24 augustus schreef *“De Gentenaar”* over de persvoorstelling, dat men *“langs de twee hellingen naar het “Châlet Suisse” toegang (kreeg) tot de diepte waar het beeld van Prometheus troont.”* En tijdens de première van het stuk op 1 september werd in de proloog door de nar, gespeeld door Herman Van den Meulen, gezinspeeld op Prometheus, het beeld dat *“sinds jaren op die plaats van het park (stond) en er ook gebleven (is)”*. Aldus de verslaggever.

Toen *“Het Volk”* in het voorjaar van 1972 de geheimzinnige verdwijning oprakelde, volgden reacties van lezers. Volgens H.C. uit Sint-Martens-Latem werd het beeld omvergehaald bij de aanleg van het theater. Hij had het bij een bezoek aan de werken in een diepe kuil zien liggen. Wanneer hij even verder een verband legt met *“de oude Bies”* (Julius Sr.) en *“de jonge Bies”* (Julius Jr.), kan men zich afvragen in hoeverre zijn geheugen hem parten speelde.

Hij stond echter niet alleen met deze versie. Sommigen schreven het initiatief voor het omverhalen toe aan schepen Anseele. Bij de val zou het beeld gebroken zijn en achteraf begraven.

Naast architect Geo Bontinck, zijn er andere getuigen, die zich vaag een onderdelven herinneren. Het wanneer en waarom blijft onbeantwoord.

Van Oscar Roelandts (1877-1950), kunstcriticus en Lodewijk Van Biesbroeckkenner, over wie hij in 1938 voor de "*Biographie Nationale*" een artikel schreef, vond ik in het Museum voor Schone Kunsten de bondige aantekening : "*Juli 1941. Verminking Prometheusbeeld Park Gent*". Belangrijke getuigenis, die door krantencontrole niet bevestigd kon worden.

Volgens sommigen zou het beeld door Karl Jacobs, "*sonderführer*" voor cultuuraangelegenheden te Gent, vernietigd zijn omdat het onzedig werd geacht. Maar het valt te betwijfelen of deze man, van wie gezegd wordt dat hij Vlaanderen in zijn hart droeg (vertaler van o.a. werken van Timmermans en van Langui's studie over Frits Van Den Berghe) hiermee in verband mag gebracht worden.

Controle van fotografisch materiaal, met name reeks XXI Parken 685/2 op het Stadsarchief leverde juist geteld één foto waarin de scène van het theater te zien is. Dit tijdens de voorstelling van "*Kaatje van Heilbronn*", stuk dat van 30 augustus tot 3 september 1941 gespeeld werd. In het midden van de scène, op de achtergrond, is een bruggetje te zien, maar geen spoor van Prometheus!...

Het beeld verdween dus in de periode september 1940-september 1941. Waarom?

De Duitse "*Luftschutzwarnzentrale*", knooppunt van het verwittigingssysteem voor het gebied Duinkerken-Zeeuws-Vlaanderen, was in een bunker in het park ondergebracht, vlakbij de Duitse radar, geïnstalleerd op de Leopoldskazerne. Volgens een getuigenis van Dauw in 1972, toen ere-adviseur van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en tot 1969 actief in de civiele bescherming, en tijdens de oorlog bediende bij het Gentse stadsbestuur met de speciale opdracht voor de luchtbescherming te zorgen, zou het beeld van zijn voetstuk verwijderd zijn, omdat het in de weg stond voor een nooduitgang van dit ondergrondse centrum. Een zeer plausible uitleg! Een preciese datering bleef hij ook schuldig. Dauw zag het *weinig* geschonden beeld, toen het al van zijn voetstuk gehaald was.

Een hypothese is dat het beeld in juli 1941 ondergedolven werd, om in september 1944 grondig beschadigd te worden, toen de terugtrekkende bezetter de munitiedepots in de lucht liet vliegen.

Alberik Vermeulen uit Zevegem, in de veertigerjaren werkzaam bij de plantsoendienst en bij de aanleg van het theater betrokken, beweert dat het beeld op een bepaald moment achter het voetstuk in een put werd gestoken, om achteraf (gedeeltelijk?) bij de "*Châlet Suisse*" terecht te komen.

Buiten kijf staat dat Maurits Van de Vijver (°1895?), Lokerse fotograaf en beeldhouwer, oud leerling van de Gentse Academie, begin april 1950 de toelating kreeg stukken marmer gratis uit het park weg te halen. “*Het Volk*” citeert een door mij niet teruggevonden uiterst summier dossier met brief en de mondelinge bevestiging van de toen 77-jarige oude Van de Vijver. Het is dus niet uitgesloten dat sommige delen van Prometheus of gier nog steeds begraven liggen bij de scène.

Thans staat in het verlaten en bemoste openluchttheater tegen de helling achter de scène alleen het stomme, stilaan afbladderende cementbezette voetstuk.

BRONNEN

- B.R.U.G., *Vliegende Bladen*, C.A.L. en Exposition.
- “*Gazette van Gent*”, 01.10.1880; 22-23.03.1886; 14.06.1889; 17-18.07.1889; 19.09.1889; 29.05.1908.
- “*De Gentenaar*”, 24.08.1940; 04.09.1940.
- “*Gemeentebleden van de Stad Gent*”, 1886, p. 39-40.
- “*Het Volk*”, 06.08.1940; 14.08.1940; 31.08.1940; 30.03.1972; 04.04.1972; 06.06.1972.
- “*Journal de Gand*”, 28.10.1880; 17.07.1889.
- K.A.S.K. Gent, leerlingenregisters.
- “*La Fédération Artistique. Journal des Beaux-Arts*”, Antwerpen, jg. 8, 13.11.1880, p. 22.
- “*La Flandre Libérale*”, 01.07.1889; 18.09.1889; 29-30.05.1908; 03.06.1908; 04.06.1908.
- S.A.G., Modern Archief T 2; Schone Kunsten, dossier 5.
- S.A.G., Reeks XXI Parken 685/2 Citadelpark.
- S(teels) M. “*Een gieterij te Gent*”, in “*Ghendtsche Tydinghen*”, jg. 4, nr. 3, 15 mei 1975, p. 82.
- Tentoonstellingscatalogi.
- Van Wesemael-Janssens S. “*De geboeide Prometheus onder de klauwen van de gier*”, in “*Ghendtsche Tydinghen*”, jg. 6, 1977/3, p. 128-129.
- “*Verslag over het bestuur en den toestand der stad Gent in 1940*”, Gent, p. 207-210.
- “*Wegwijzer der Stad Gent*” en “*Dubbele Wegwijzer der Stad Gent en der Provincie Oost-Vlaanderen*”, diverse jaargangen.

Dank aan Jos Murez en André Verbeke voor beschikbaar gestelde documentatie en aan André Walgraef voor het verzorgen van een deel van het fotografisch materiaal.

André DESPRETZ